ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ǴYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ǴYLYM JÁNE BILIM - 2025»

PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ǴYLYM JÁNE BILIM - 2025»

2025
Астана

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана: – 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-08-5373-7

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.
The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов имолодыхученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2025

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.1 МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТАРИХЫ, КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

1470.	Асылбекова А.А.	Правовое регулирование искусственного интеллекта: зарубежный опыт и перспективы для Казахстана	6308
1471.	Аширбекова А.Б.	Қазақстан Республикасында Ұлттық алдын алу тетігі жүйесі	6314
1472.	Амирова Б.К.	Қазақстандағы жинақтаушы зейнетақы заңнамасының тарихи эволюциясы	6316
1473.	Бейбітова І.Б.	Медицина қызметкерлерінің құқықтық жауапкершілігі	6319
1474.	Байтерекова К.Б., Ескендерова Г.Т.	Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қазіргі жағдайы	6323
1475.	Егежанова Д.Р.	О влиянии нормативной практики Верховного суда Республики Казахстан на административное судопроизводство	6326
1476.	Есентемирова А.М.	Некоторые вопросы становления законодательства о высшем и послевузовском образовании в Республике Казахстан	6330
1477.	Еркін Ә.	Коррупция и правовые методы борьбы с ней	6340
1478.	Жармаханбетова Б.А.	Права коренных народов и недропользование: проблемы соблюдения и защиты прав при добыче природных ресурсов на их территориях	6345
1479.	Жолдасбек М.Б.	Қазақстан Республикасындағы Конституциялық реформа: өзгерістерді талдау және олардың құқықтық жүйеге әсері	6348
1480.	Жеңіс Е.Е.	Салық заңнамасын жетілдіру мәселелері	6353
1481.	Жанаев Е.А.	Роль морали в правовых решениях и законодательных актах	6357
1482.	Кажтай А.Н.	Қауіпті құқықбұзушылықтардың қоғамға әсері	6360
1483.	Карсибек С.А.	ҚР Алқабилер сотының құқықтық жағдайы және шетел мемлекеттерімен салыстырмалық ерекшеліктері	6364
1484.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6367
1485.	Кошкенбек Б.Б.	Шетелде оқыту бағдарламаларын құқықтық реттелуі	6371
1486.	Қалыбаева А.Ә.	Қазақстандағы жаза қолданудың құқықтық санаға әсері	6377
1487.	Қалқазбек Н.Е.	Қазіргі заманғы құқық саласының өзекті мәселелері мен даму перспективалары	6380
1488.	Маликов Ж.Н.	Қазақстан Республикасының Конституциялық сот институтының қалыптасуы және қызметі	6383

1489.	Маратов А.Б.	Роль юристов защиты прав юридических лиц	6385
1490.	Отыншиева Г.	Құқықтық сана және мәдениеттің арақатынасы	6387
1491.	Роман К.Д.	Законодательные основы обеспечения информационной безопасности детей в Казахстане: вызовы цифровой эпохи	6390
1492.	Сұңғатов С.С.	Цифрландырудың азаматтардың әлеуметтік-экономикалық құқықтарын іске асыруға тигізетін ықпалы	6392
1493.	Салиханов А.Б.	Социальные барьеры реинтеграции бывших заключённых в Казахстане: причины стигматизации и пути преодоления	6396
1494.	Турегелдиев Б.У.	Жоғарғы соттың нормативтік қаулыларының құқықтық алаңдағы ықпалы	6402
1495.	Тәуірғалиева А.Б.	Киберқауіпсіздік: қылмыстардың алдын алу және заңнамалық шаралар	6405
1496.	Табанова Ж.А.	Защита прав женщин: международный аспект	6409
1497.	Тәжі Ә.Т.	Цифровизация прав граждан РК	6413
1498.	Тигай Б.А.	Проблемы налогового правоприменения в РК	6415
1499.	Шоманова К., Ясинова Д.	Адам құқықтарының қорғалуы және заңнамалық реттелуі	6423
1500.	Ібіжан Г.Ә.	Проблемы организации правовой помощи детям с ограниченными возможностями здоровья	6427
1501.	Yagmussova A.F.	The concept and types of social guarantees and the grounds for their provision under labor legislation	6431

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.2 АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

1502.	Алмагамбетов М.	Кәсіпкерлердің құқықтары мен оның қорғалуы	6436
1503.	Булатова Л.Б.	Жасанды интеллектпен жасалған туындылардың құқықтық мәртебесі	6440
1504.	Ибрашев А.М.	Искусственный интеллект в трудовом праве: перспективы, риски и возможности	6443
1505.	Искаков Р.А.	Правовая природа договора о государственных закупках товаров в Республике Казахстан	6446
1506.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6452
1507.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен	6456

		өзекті мәселелер	
1508.	Нургалиева М.Е.	Трудовые права женщин и равенство на рабочем месте. Дискриминация как барьер для экономического прогресса	6459
1509.	Рустами-Кадырбекова Ж.	Ретроспективный анализ правового регулирования в области социального обеспечения	6464
1510.	Сураганова Д.Д.	Правовое регулирование игорного бизнеса в Республике Казахстан	6468
1511.	Третьяк М.В.	Тенденция к сокращению рабочего времени в развитых странах: баланс между производительностью и качеством жизни	6471
1512.	Третьякова Ж.В.	К вопросу имущественных правоотношений родителей и детей по законодательству Республики Беларусь	6475
1513.	Тыныбек кызы А.	Гибкие формы занятости в Казахстане и Кыргызстане: правовое регулирование дистанционной работы и самозанятости	6478
1514.	Тюлегенова А.А.	Правовые аспекты использования земли	6481

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.3 ҚЫЛМЫСТЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ ТҰЛҒАНЫҢ, ҚОҒАМ МЕН МЕМЛЕКЕТТІҢ МҮДДЕЛЕРІН ҚОРҒАУДЫҢ МЕХАНИЗМІ РЕТІНДЕ

1515.	Азенова С.Р.	Сот сараптамасын тағайындау мен жүргізу: қылмыстық процестегі маңызы және жетілдіру жолдары	6485
1516.	Абдықадыр А.Б.	Қылмыстық әділет жүйесіндегі цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект	6488
1517.	Байносерова А.Г.	Қолжазба сараптамасы дәлелдеу құралы ретінде: жаңа әдістер мен шешілмеген мәселелер	6495
1518.	Бахыт І.Б.	Уголовное судопроизводство как механизм защиты интересов личности, общества и государства	6500
1519.	Жакишева Д.К.	Арнайы білім және оларды қылмыстарды тергеу кезінде қолдану нысандары	6504
1520.	Жұмадулла Қ.Ғ.	Жасанды интеллект пен криминалистика: қылмысты ашудағы жаңа дәуір	6508
1521.	Маратова А.М.	Понятие судебно-биологической экспертизы и ее значение для установления обстоятельств уголовного дела	6510
1522.	Шариф М.Қ.	Психологиялық портретті құру: сот сараптамасында қолдану тәжірибесі	6514
1523.	Жунусов Д.С.	Совершенствование качества судебных экспертиз: организационно-правовой подход	6517
1524.	Khamidullina R.	Jury Trials in the Criminal Justice System: A Comparative Analysis of the U.S. And	6520

		Kazakhstan Models	
1525.	Киікбай Б.С.	Онлайн алаяқтық қылмыстық құқық бұзушылықтарын тергеп-тексерудің өзекті мәселелері	6523
1526.	Салимжуаров Г.Ф.	Перспективы использования искусственного интеллекта в производстве судебных экспертиз	6528
1527.	Серіктай Н.Ө.	Тергеушінің жеке басының кәсіби-психологиялық сипаттамасы	6531

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.4 ҚЫЛМЫСТЫҚ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМА: ЗАМАНАУИ СЫН-ҚАТЕРЛЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

1528.	Адильхан Х.Б.	Қылмыс пен жазаның психологиялық қырлары: кінә және жауапкершілік сезімі	6536
1529.	Арзанбекова К.Қ.	Геноцид және оның халықаралық құқықтағы орны	6538
1530.	Ахметжанова А.А.	Правовое обеспечение информационной безопасности Республики Казахстан: вызовы и перспективы	6540
1531.	Айзак А.Ж.	Әлеуметтік факторлар мен экономикалық қысымның қылмысқа ықпалы	6544
1532.	Әжібекова А.Е.	ҚР жасөспірімдер арасындағы буллингке қарсы шаралар мен шетелдік тәжірибе	6546
1533.	Болатбекова А.А.	Қылмыс пен жазаның қоғамдағы әлеуметтік-мәдени ықпалы	6552
1534.	Бөлебай А.Б.	Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық қылмыстарының алдын алу мәселелері	6555
1535.	Дүйсен Қ.А.	Адам саудасының құрбандарын анықтау және қорғау механизмдері	6563
1536.	Карсибек С.А.	Жыныстық қолсұғылмаулыққа қарсы жасалған қылмыстардың латенттілігі: себептері және шешу жолдары	6566
1537.	Кенеспек Д.М.	Қазақстан Республикасындағы қылмыстардың қайталану себептері мен алдын алу жолдары	6569
1538.	Кийкбай Н.К.	Жалған ақпарат тарату және оның қылмыстық-құқықтық салдарлары: ақпараттық кеңістікте қауіпсіздік пен жауапкершілік мәселелері	6572
1539.	Кожанова Д.Р.	Реформа уголовного законодательства Республики Казахстан: анализ реализации положений концепции УК 2014 года через призму десятилетнего опыта	6575
1540.	Көбейсін Ө.Т.	Кінә мен оның қос нысаны: қазіргі қылмыстық құқықтағы ерекшеліктер мен проблемалар	6578
1541.	Койчубекова А.А.	Уголовная ответственность за	6580

		насильственные действия сексуального характера	
1542.	Қабдылова А.Қ.	Кибербуллингтың алдын алудың құқықтық мәселелері	6585
1543.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6590
1544.	Орынбай Ш.А.	Кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауапкершілігі	6593
1545.	Сайлаубек М.Ж.	Қылмыстық құқықтағы өзін-өзі қорғау шегінің әлеуметтік және құқықтық аспектілері	6597
1546.	Төрехан А.Ә.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық: қылмыстық жауаптылық және әділ жаза тағайындау мәселелері	6600
1547.	Тюлегенова А.А., Куатова Р.Е.	Совершествование превентивных мер в рамках реализации антикоррупционной политики в РК	6607

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.5 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖАРИЯ ҚҰҚЫҚ: ЖАҢА ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР ТЕГЕУРІНДЕРІ

1548.	Алиев Е.	Правовое регулирование международных железнодорожных перевозок в Республике Казахстан	6611
1549.	Аршабаева Р.С.	Заманауи құлдықпен күрестегі халықаралық құқықтың тиімділігі мен мәселелері	6616
1550.	Данияр Ә.А.	Роль международных организаций в урегулировании вооруженных конфликтов	6620
1551.	Кабдрахманов А.Е.	Анализ правового регулирования защиты прав трудовых мигрантов: опыт Казахстана и России в контексте международных стандартов	6626
1552.	Qodirova T.R.	The role of the United Nations High Commissioner for refugees in protecting refugee rights	6631
1553.	Медетова М.Б.	Азаматтық авиациядағы алғашқы халықаралық қауіпсіздік стандарттары: пайда болу және тарихи негіздері	6634
1554.	Мыктыбаева Д.А.	Регулирование вопросов трудовой деятельности трудящихся-мигрантов в международных соглашениях Республики Казахстан	6640
1555.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6645
1556.	Рублевский А.А.	Этическая дилемма статуса эмбриона	6648
1557.	Тулеген А.С.	Правовые проблемы назначения и исполнения наказания в деятельности международных уголовных трибуналах ad hoc	6652

10.6 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОММЕРЦИЯЛЫҚ АРБИТРАЖ ЖӘНЕ ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖЕКЕ ҚҰҚЫҚ

1558.	Акынов Д.М.	Правовые механизмы обеспечения исполнения обязательств государствами-членами ЕАЭС	6657
1559.	Ануарбек А.	Применение блокчейн-технологий в международном коммерческом арбитраже: правовые вызовы и перспективы	6661
1560.	Жаксылыков К.К.	Особенности правового регулирования отношений, возникающих из международного договора купли-продажи товаров	6665
1561.	Каримова Ф.Х.	Защита персональных данных в международном частном праве	6669
1562.	Мирзоева М.М.	К вопросу о сущности деловой репутации	6675
1563.	Раджабов М.Д.	Трудовые права иностранных граждан в международном частном праве	6679

10.7 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ЖӘНЕ БҰҰ-НЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТТАРЫ

1564.	Ануарбек А.	Международное экологическое правосудие: теоретические основы и практические аспекты	6683
1565.	Burieva M.S.	The role of international organizations in regulating the use of water resources of transboundary rivers and lakes	6687
1566.	Nasreddinzoda N.	The role of regional organizations in achieving the SDGs: international legal aspects	6691
1567.	Шалгымбаева А.Н.	Комиссия международного права ООН: регулирование экологических аспектов вооруженных конфликтов	6693

СЕКЦИЯ 11
АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛЬСТВО

ПОДСЕКЦИЯ 11.1 СТРОИТЕЛЬСТВО

1568.	Аманжолова Ш.Ғ.	Қарқынды құрылыс жағдайындағы Астана қаласының жер асты сулары деңгейінің өзгерісін болжау	6698
1569.	Батирбекова А.Т.	Численное моделирование работы стены в грунте с распорной системой в условиях плотной застройки	6702
1570.	Бекетов Д.Н.	Энергоэффективность в строительстве: симуляция влияния ориентации зданий на потреблении энергии в Астане	6707

ӘОЖ 342

ЖОҒАРҒЫ СОТТЫҢ НОРМАТИВТІК ҚАУЛЫЛАРЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ АЛАҢДАҒЫ ЫҚПАЛЫ

Турегелдиев Бакдаулет Усербаевич
Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан
(e-mail: Bagdaulet.turegeldiyev@bk.ru)

Қазақстан Республикасының Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларының құқықтық актілердің қатарында қоғамдық құқықтық санаға, судьялардың құқықтық санасына, азаматтық процесске қатысушы тараптардың санасына және процесске, қылмыстық іс жүргізуші құқық қорғау органдардың жұмысына ықпал етуде.

Ең жоғары құндылық адам, оның құқықтары мен бостандықтары, демократиялық мемлекет қалыптастыру қағидаларын жүзеге асыруды көздейтін құқық нормасының қатарында ең басты нормалардың бірі Жоғарғы Соттың нормативтік қаулылары жатады.

Сот ісін жүргізу барысында, судьялар адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтарын қорғаудың басымдығы, қол сұғылмаушылық, жеке адамның ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу, кінәсіздік презумпциясы, бәсекелестік, барлығының заң мен сот алдындағы теңдігі қағидаттарында жүзеге асыру әркімнің адвокаттың білікті заң көмегін алуға конституциялық құқығын қамтамасыз етумен ең негізгі жауапты тұлға. Себебі судья өз қызметін жүзеге асыру барысында іс жүргізудің барысында процесстік нормалардың сақталуынан бөлек күнделікті тұрғыда тұрқты құқықтық қамтамасыз етуд жүргізе отырып тек заңды басшылыққа алып шешімін қабылдайды.

Қазақстан Республикасының Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларының құқықтық актілердің қатарында қоғамдық құқықтық санаға, судьялардың құқықтық санасына, азаматтық процесске қатысушы тараптардың санасына және процесске, қылмыстық іс жүргізуші құқық қорғау органдардың жұмысына ықпал етуде.

Ең жоғары құндылық адам, оның құқықтары мен бостандықтары, демократиялық мемлекет қалыптастыру қағидаларын жүзеге асыруды көздейтін құқық нормасының қатарында ең басты нормалардың бірі Жоғарғы Соттың нормативтік қаулылары жатады.

Сот ісін жүргізу барысында, судьялар адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтарын қорғаудың басымдығы, қол сұғылмаушылық, жеке адамның ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу, кінәсіздік презумпциясы, бәсекелестік, барлығының заң мен сот алдындағы теңдігі қағидаттарында жүзеге асыру әркімнің адвокаттың білікті заң көмегін алуға конституциялық құқығын қамтамасыз етумен ең негізгі жауапты тұлға. Себебі судья өз қызметін жүзеге асыру барысында іс жүргізудің барысында процесстік нормалардың сақталуынан бөлек күнделікті тұрғыда тұрқты құқықтық қамтамасыз етуд жүргізе отырып тек заңды басшылыққа алып шешімін қабылдайды.

Нормативтік қаулының рөлі осы актілерде анықтамалар мен анықтамаларды әзірлеу сияқты күрделі және сынға ұшыраған жұмыстың көрінісі болатындығына байланысты артады. Жоғары Сот органдарының бұл ерекше рөлі заңнаманың сандық және сапалық сипаттамаларды қамтитын белгісіз өрнектермен немесе нақты заңнамалық анықтамасы жоқ терминдермен толтырылуымен байланысты. Анықтамаларды және басқа теориялық-доктриналық ережелерді тұжырымдау, бір жағынан, сөзсіз, екінші жағынан, олар мақсатты сынның объектісіне айналады.

Нормативтік қаулылардың тиісті шешім қабылдау үшін тек сот процессінде қолданылады деп шектеу қате түсініктің қалыптасуына алып келеді.

Жылдан-жылға мәселелі сот істерінің бір ізді практикасын қалыптастыру мақсатында Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларының саны мен құқық саласы да артып келеді. Олардың заң нормаларымен дауларды зерделеу барысында белгісіздіктер, екі түрлі

саралаулар, әр түрлі баяндаулар мен зерделеулердің пайда болуы салдарынансот практикасын тұрақтандыру мақсатында нормативтік қаулылардың міндеті орындалуы байқалуда.

Мысалы, қазіргі таңда Жоғарғы Соттың ресми парақшасында нормативтік қаулылары келесі тақырыптарға жіктелген. Олар: «Сот қызметінің алпы мәселелрі бойынша», «Қылмыстық және қылмыстық істер жүргізу заңнамасы бойынша», «Азаматтық және азаматтық істерді жүргізу заңнамасы бойынша», «Әкімшілік құқық бұзушылық жөніндегі заңнамасы бойынша».

Сонымен қатар, Жоғарғы Соттың өз міндеттерін атқару барысынды касациялық сатыдағы істерді қарап, олар бойынша қабылданған шешімдерін төменгі саты істерді қарастыратын судьялармен істерге қатысты өз пікірлеріне өзгерістер енгізуге алып келетінін ескерілмейді. Нормативтік қаулыдан тыс Жоғарғы Соттың қабылдаған шешімдері судъялардың тәуелсіз шешім қабылдауына күмән тудырады.

Мысалы 2022 жылы Маңғыстау облысының мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотымен Құрық портының басшысына қатысты ҚР ӘҚБтК-нің 681-бабы «Бұрын сыбайлас жемқорлық қылмыс жасаған адамдарды жұмысқа қабылдау» фактісі бойынша Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің (Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет) Маңғыстау облысы бойынша департаментімен жолданған іс құжаттары қаралған.

Әкімшілік сот бірінші сатыдаға судъясымен қарауы бойынша оқиған мән-жайына тікелей баға беріле отырып, порттың басшысын кінәсіз деп танып іс құжаттарын ҚР ӘҚБтК-тің 741-бабына сәйкес, әкімшілік құқық бұзушылық оқиғасының болмауымен байланысты қысқартқан.

Алайда прокуратурамен аталған іс құжаттары және сот қаулысы зерделеніп, нәтижесінде қадағалау актісі енгізіліп, істі апелляциялық сатыда қарау жүргізілген.

Апелляциялық сатыда істі қарау барысында, судья наразылықты мұқият зерделеп наразылықта келтірілген Жоғарғы соттың қаулысына сілтемеге назар аударып, бірінші сатыдағы соттың қаулысының күшін жойып жаңа қаулы шығарып Құрық портының басшысын әкімшілік айыппұл түрінде жауаптылыққа тартты.

Бірақ, оқиғаның мәніне үңілетін болсақ Құрық портының басшысы өз қарамағына қызметке соттылығы мерзімі өтелген бұрын жемқорлыққа қатысты қылмыстық жауаптылыққа тартылған азаматты алу фактісі бойынша іс құжаттары жолданған.

Аталған факті бойынша азамта өзінің соттылық мерзімі өтелгенін пайдалана отырып анықтамалық құжатын алып, оны комиссия құрамына өзінің жеке құжаттарын жолдап комиссиямен қабыладнған шешім нәтижесінде өзінің кандидаттығын қызметке мақұлдау алған.

Порттың басшысы тек мақұлданған жұмыс кандидаттар тізіміне сәйкес қабылдау жөнінде бұйрық шығарған.

Кандидаттардың құжаттарын қарау оларды мақұлдау немесе бас тарту Құрық портының басшысының тікелей жауаптылығында болғанымен, өтелген соттылығы жөнінде ақпаратты жұмысқа қабыладу кезінде тексеруге мүмкнідік болмағаны анық.

Алайда апелляциялық саты судъясымен, оқиғаның мән жайлары екінші сатыға қойылып, бұрын Жоғарғы Сотпен қаралған әкімшілік істің оқиғасы тікелей қатысы жоқ болсада жоғары қойып әкімшілік жауапты деп танылған.

Жоғарғы Соттың бұрын қараған іс құжаттары тікелей мектеп директорымен өзі конкурс өткізе отырып, нәтижесімен қабылданған бұрын жемқорлықпен байланысты іс бойынша соттылығы өтелген азаматтың оқиғасы бойынша қаулының күші жоғары қойылған.

Бұл бір реттік оқиға емес және судъялардың пікірінше бұл ұстаным Сот және соттардың мәртебесі жөнінде құқық нормаларының қатарында көрсетілген қағида бір ізді тәжерибе қалыптастыру мақсатында қажет.

Бірақ, бұл тікелей құқық нормаларының сақталуына кедергі келтіретін аңғарылмайды.

Осылайша, құқықтық нормамен қарастырылмаған олқылықтардың тізімін реттеу қажеттілігі тәжірибеде туындауы бойынша заң нормасына өзгеріс енгізуді қажет етпейтін

жағдайда және құқықтық норманы қолданысы барысында бұрмалаудың алдын алу мақсатында Жоғарғы Соттың нормативтік қаулылары жүзеге асырылады.

Кейбір жағдайда нормативтік қаулылар бола тұра қате талқылау сотпе, сотқа дейінгі терген тексеру органдары мен және қадағалау органдарымен жалғасын табуда. Бұл құқықтық қоғамда Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларының міндетті орындалуының қадағалану деңгейін арттыру қажеттілігі жөнінде сөз қозғауға алып келуде.

Кез-келген орган Жоғарғы Соттың номративтік қаулыларын қолдану үшін келтірілген негізгі заң нормасының қолданылуын қамтамасыз ету міндеттілігін туындататынын біледі. Осы орайда, құқықтық дау саласы құқық нормасының Жоғарғы Соттың нормативтік қаулысы сүйенген құқықтық норманы тыс қалдырса негізгі нормативтік актіні қолдануды тыс қалдырса процессуалдық тәртіпті бұзуға алып келетінін ескеруге болады.

Осылайша жоғарыда анықталған Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларының негізгі құқықтық орыны бойынша қайта көз жүгіртетін болсақ, нормативтік сот практикасының жалғыз субъектісі Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты болып табылады. Нормативтік сот практикасының мақсаты ретінде сот қателіктерін жою, соттардың құқық қолдану тәжірибесінің біркелкілігін қамтамасыз ету, сот әділеттілігінің сапасын арттыру және жетілдіру. Нормативтік сот практикасын сот әділеттілігінің сапасына бақылау жүргізумен қатар, заңды түсіндіру кезінде интерпретациялық нормаларды қалыптастыру бойынша Жоғарғы Соттың ерекше қызметі деп санауға болады.

Қандай да бір құқықтық норма, ол қаншалықты анық және нақты айтылғанымен, түсіндірмеге мұқтаж, өйткені қоғамдық өмір жағдайларымен тығыз байланысты ол үнемі өзгеріп отыратынын негізге алады. Жалпы заң шығару процесі, Парламент тарапынан жүзеге асырылатын, әрдайым сот әділеттілігінің толыққанды жүзеге асырылуына жеткіліксіз, ал күнделікті сот тәжірибесі жалпы заңнамалық нормаларды толықтыруды, нақтылауды, тереңдетуді және түзетуді талап етеді, бұл жаңа нормаларды енгізуді емес, олардың барлық аумақ бойынша біркелкі қолданылуын жеңілдетіп, жылдамдатуды көздейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Конституционном законе Республики Казахстан от 16 декабря 1991 года «О государственной независимости Республики Казахстан» [Электр ресурс] Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z910004400_ (дата обращения 1.02.2025).

2. Об итогах голосования на республиканском референдуме 5 июня 2022 года [Электр ресурс] Режим доступа: https://www.election.gov.kz/rus/news/acts/index.php?ID=7120 (дата обращения 5.02.2025 г.)

3. Баймаханов М.Т., Джусупова Г.С., Салимбаева Ж.Ч. Становление правового государства и конституционный процесс в Республике Казахстан. - Алматы: КазГЮА, 2001. - 287 с.

4. Зорькин В.Д. Конституционный суд России: доктрина и практика: моногр. / В.Д. Зорькин. — М.: Норма, 2019. —592 с.

5. Конституционный закон Республики Казахстан «О Конституционном Совете Республики Казахстан» от 29 декабря 1995 г. N 2737. Утратил силу Конституционным законом Республики Казахстан от 5 ноября 2022 года № 153-VII. [Электр ресурс] Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/U950002737_ (дата обращения 5.02.2025 г.)

6. Искакова Б. // Суд вместо совета. Как поправки в Конституцию помогут казахстанцам защитить свои права [Электр ресурс] Режим доступа: https://informburo.kz/stati/sud-vmesto-soveta-kak-popravki-v-konstituciyu-pomogut-kazaxstancam-zashhitit-svoi-prava (дата обращения 5.02.2025 г.)